Vinci Leonardo da (1452-1519) :)

Maliar, sochár, architekt, inžinier, vynálezca, filozof a mysliteľ. Ťažko nájdeme umelca, ktorého život a tvorba je opradená toľkými záhadami, nejasnosťami a tajomstvom.

Zachovaných malieb je veľmi málo, veľa prác zostalo nedokončených. Jeho sochy a architektonické projekty neboli nikdy realizované. Niektoré jeho technické vynálezy ďaleko predbehli svoju dobu, ťažko však posúdiť, do akej miery by sa dali zrealizovať za vtedajších možností. Napriek tomu, či možno práve preto, jeho tvorba viedla k najrozličnejším interpretáciám a jej jednotlivé oblasti sú do dnešného dňa zdrojom inšpirácie pre výskum.

***Zvestovanie*, maľba na dreve. Galleria degli Uffizi vo Florencii. Jedno z raných umelcových diel.**

Dielo ukryté v kódexoch

Podstatu práce Leonarda da Vinciho tvoria tzv. kódexy, datované do obdobia rokov 1478 – 1519. Okolo 6-tisíc strán zápiskov a kresieb dokumentuje jeho vyše štyridsaťročnú vedeckú a umeleckú dráhu a vypovedá o jeho vedeckých, technických a umeleckých predstavách. Sú svedectvom zrodu nového typu umelca–intelektuála, renesančného *Homo Universalis*, ktorý nielen skúma možnosti vlastných umeleckých disciplín, ale rozširuje svoje záujmy o oblasti spojené s vedou, akými boli matematika, geometria, geografi a, biológia či fyzika. Získané vedecké poznatky uplatňuje vo svojej umeleckej tvorbe. Rieši teoretické a praktické otázky sochárstva a maliarstva a materiálov, ktoré používa pri svojej tvorbe. Súčasťou Leonardových pracovných zošitov a zápisníkov je množstvo skíc z oblasti mechaniky a prírodných vied. Jeho technické nákresy sú také precízne, že mnohé z jeho strojov by sa dali dnes zhotoviť takmer presne podľa jeho modelov. Mimoriadna názornosť im dodáva krásu umeleckých kresieb. Množstvo skíc a štúdií k neskôr vytvoreným dielam či nákresom sochárskych a architektonických projektov pomohlo zdokumentovať jeho maliarsku a sochársku činnosť. Leonardo za svojho života obsah svojich denníkov nepublikoval, ani inak nerozširoval. Je zrejmé, že záznamy písal pre osobnú potrebu, často majú charakter laboratórnych poznámok. Niektoré píše zrkadlovým písmom, sú nedbalo organizované, používa vlastné skratky, často vynecháva interpunkciu. Akoby jeho ruka nestíhala zapisovať rýchly sled myšlienok. Leonardo da Vinci odkázal všetky svoje poznámky a písomnosti Francescovi Melzovi, svojmu obľúbenému žiakovi. Ten ich uchoval v celku až do svojej smrti v roku 1579. Jeho potomkovia jednotlivé zápisníky darovali priateľom, alebo ich rozpredali zberateľom. Postupom času si však väčšina Leonardových zápiskov našla cestu do rôznych múzeí, knižníc či archívov po celom svete. V súčasnosti poznáme sedem kódexov, z ktorých najobsažnejším je *Codex Atlanticus*. Na konci 16. storočia ho zostavil sochár Pompea Leoni z

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

12 zápisníkov, ktoré rozobral v snahe zoradiť ich tematicky, čím, nanešťastie, znemožnil sledovať vývoj Leonardovho umeleckého a vedeckého myslenia. Na 401 grafických listoch s rozmermi 65 x 44 cm sa nachádza okolo 1 750 strán alebo fragmentov strán a kresieb z Leonardových zápisníkov. Toto unikátne dielo obsahuje niektoré z najznámejších kresieb a poznámok, ako aj štúdie ku *Klaňaniu Troch kráľov*, *Bitke pri Anghiari* a nákresy projektu pomníka Francesca Sforzu.

Nemanželský syn Leonardo

„*Rok 1452. V sobotu dňa 15. apríla o tretej v noci narodil sa mi vnuk, syn sera Piera, môjho syna. Dostal meno Leonardo.*" Tieto slová do rodinnej kroniky zapísal notár ser Antonio da Vinci, Leonardov starý otec. Matkou nemanželského dieťaťa bola Caterina, vidiecke dievča. Dieťa pokrstili na Bielu nedeľu v kostolíku Svätého kríža vo Vinci, čím mu zabezpečili zákonný vstup do života. Rodinné záležitosti spojené s Leonardom dal ser Antonio do poriadku. Syna oženil s mladou Florenťankou Albierou a podplatil mladíka Accattabriga, aby si vzal Caterinu za ženu. O Leonardovom detstve sa vie len málo. Vyrastal v dome svojho starého otca, v bezprostrednom kontakte s prírodou. Možno práve tu môžeme nájsť korene jeho neutíchajúceho záujmu o prírodné vedy. Okolo roku 1460 sa jeho otec Pier rozhodol presťahovať so synom do neďalekej Florencie, kde mu zabezpečil vzdelanie. Florencia bola v 15. storočí jedným z najbohatších miest Talianska. Pod vládou Mediciovcov tu rozkvitali remeslá i umenie. V ich paláci sa schádzali literáti a fi lozofi , aby študovali, prekladali a rozoberali spisy antických autorov – Platóna, Aristotela, Vitruvia. Všetci umelci, čo vytvárali lesk tohto storočia, žili a pracovali tu: Donatello, Brunelleschi, Lippi, Luca della Robbia, Michelozzo, Minoda Fiesole, Luca Signorelli. V takejto klíme sa formovala osobnosť Leonarda da Vinciho.

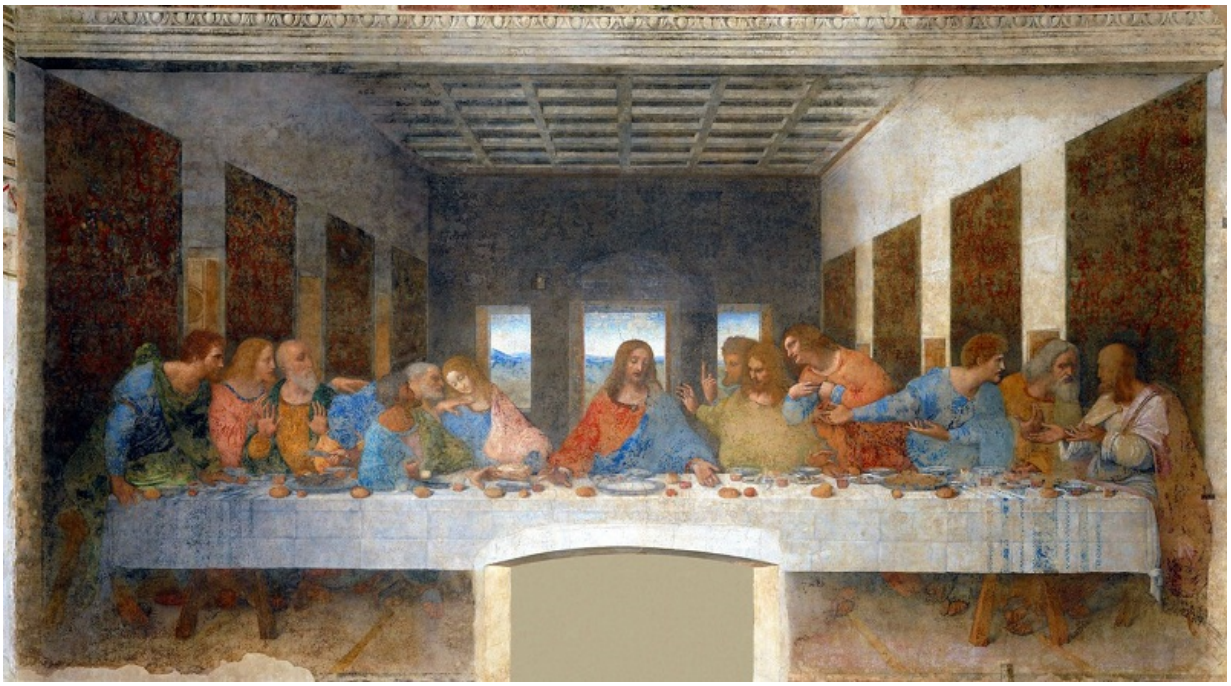
***Dáma s hranostajom*, Krakov, Múzeum Czartoryskich.**
Obraz má za sebou pohnutý osud a často menil svojho majiteľa.

Umelecké začiatky

Okolo roku 1466 začal pracovať v dielni Andreu del Verrocchia, ktorého umelecká dielňa, *bottega*, bola v tom čase jednou z najvýznamnejších učňovských inštitúcií vo Florencii. Tu sa Leonardo naučil pripravovať farby, sadrové podklady a zoznámil sa s úplnou novinkou prevzatou z flámskeho maliarstva, technikou olejomaľby. Z tohto obdobia pochádza jeho prvá samostatná veľká dosková maľba *Zvestovanie* (1470, olej a tempera na dreve, 73, 98 x 217 cm, Florencia, Galleria degli Uffizi). Tento námet bol v 14. a 15. storočí obľúbenou maliarskou témou. Na obraze sa prejavujú typické črty neskoršej Leonardovej tvorby: starostlivo konštruovaná kompozícia, detailná krajina v pozadí, jemne vypracovaná drapéria šiat. V roku 1472 sa stal Leonardo členom Cechu svätého Lukáša združujúceho florentských maliarov a o šesť rokov neskôr nezávislým umelcom. V porovnaní s ostatnými maliarmi pracoval od začiatku nezvyčajne pomaly a vytvoril len málo obrazov. V tomto, tzv. ranom období svojej tvorby sa sústredil hlavne na maliarstvo. Maľuje obrazy madon, portréty, popritom modeluje busty žien a detí z hliny. Stvárnenie madon na malom formáte bolo v tom čase v Taliansku veľmi obľúbené, obrazy slúžili veriacim pri modlitbách. Mária na nich nebola zobrazovaná ako vznešená nebeská kráľovná, ale ako matka. Leonardo prijal túto obrazovú tradíciu a dôsledne ju rozvinul. Jeho

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

postava Márie na obraze *Madona Benois* (1478 – 1482, olej na dreve prenesený na plátno, 48 x 31 cm, Petrohrad, Ermitáž) je svieža a prirodzená. Malý Ježiš, ktorého drží na kolenách, so sústredením malého dieťaťa siaha po kvietku, ktorý mu podáva. Matka i dieťa pôsobia nenútene. Ich pohyby sú živé, hoci kompozícia je detailne prepracovaná a vyvážená. Napríklad ruky matky a dieťaťa, ktorých gestá sa zdajú byť spontánne, sa stretávajú na priesečníkoch diagonál. Plastickosť postáv docielil ich šikmou pozíciou v priestore. Popri sakrálnych témach sa novým významným žánrom renesancie stáva portrét, objednávky naň zadávajú predovšetkým zámožní mešťania. Portrét Ginevry Benciovej (okolo rokov 1474 – 1478, olej na dreve, 38 x 37 cm, Washington, National Gallery of Art) je jednou z prvých florentských malieb, na ktorých postava a pozadie vytvárajú jednotný celok. Je zobrazená z trištvrteprofilu, na rozdiel od väčšiny dobových portrétov žien zobrazených z profilu, pohľad upiera na pozorovateľa. Jemná tvár, zobrazená bez akýchkoľvek náhlych prechodov farieb a svetla, predznačuje Leonardovu novú cestu modelovania objemu. V marci 1481 podpísal zmluvu s kláštorom San Donato a Scopeto na veľký oltárny obraz, ktorý mal vyhotoviť do 30 mesiacov. Avšak po siedmich mesiacoch štúdií, kresieb, perspektívnych skíc a výpočtov sa práce vzdáva. *Klaňanie Troch kráľov* (1481 – 1482, prípravná vrstva maľby – olej a bistier na dreve, 246 x 243 cm, Florencia, Galleria degli Uffizi) završuje Leonardovo rané obdobie. Na obraze je 57 figúr v pohybe usporiadaných podľa čiar vinúcich sa okolo Panny Márie. Najdôležitejšie z nich sú usporiadané do pyramídovej kompozície. V pôsobivých gestách, vzrušenom pohybe a výrazoch tváre jednotlivých postáv sa odráža široké spektrum ľudských reakcií.

***Posledná večera*. Fresku na stene Kostola Santa Maria delle Grazie v Miláne sa podarilo zachrániť po mnohoročných reštaurátorských prácach ukončených v roku 1999.**

Pobyt v Miláne a atmosférická perspektíva

V roku 1482 Leonardo opustil Florenciu a vydal sa do Milána, kde sa ponúkol do služieb Lodovica Sforzu ako hlavný inžinier a architekt. Zotrval u neho do roku 1499. Inžinierska činnosť bola v tomto období hlavnou sférou Leonardovho záujmu, čoho dôkazom je množstvo skíc a technických nákresov rôznych pracovných nástrojov, vojnových a lietajúcich strojov, vodných a podvodných zariadení. V rokoch 1485 – 1490 riešil návrh na Sforzov jazdecký pomník. Aby mohol odliať koňa z jediného kusa, vyvinul Leonardo nový špeciálny postup odlievania do bronzu. Kvôli hrozbe vojny bol nakoniec bronz použitý na odliatie kanónov a projekt sa nikdy nezrealizoval. Zachovali sa len skice k pomníku, technické štúdie a poznámky k výrobe odlievacej formy. Hoci Leonardo nemal skúsenosti v staviteľskom umení, vytvoril projekt a zúčastnil sa konkurzu na návrh kupoly Milánskeho dómu. Taktiež navrhoval centrálne chrámy s kupolami, opevňovacie zariadenia, záhradné pavilóny, 130 metrov vysokú vežu na hrad Sforzovcov a vytvoril plán ideálneho mesta. Žiaden z jeho architektonických plánov sa však nikdy nerealizoval. Počas pobytu v Miláne sa Leonardo neúnavne venoval prírodovedným a technickým štúdiám, zapisoval svoje myšlienky a nápady. Získané poznatky z oblasti perspektívy, optiky, teórie svetla a farieb uplatňoval v maľbe. Pre dokonalé zobrazenie hĺbky krajiny používal atmosférickú perspektívu, farebnú jednotu obrazu docielil sfumatom. Je to technika nanášania farieb na modelovanie objemu bez tvrdých kontúr, svetelných prechodov a výrazných kontrastov. Farby rozotiera tak, že nemožno rozoznať ani najmenší ťah štetca. Techniku *sfumata* uplatnil Leonardo na obraze *Dáma s hranostajom* (oficiálne Portrét Cecilie Gallerani, 1483 – 1490, olej na orechovom dreve, 55 x 40 cm, Krakov, Muzeum Czartoryskich). Obraz je typickým

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

príkladom tzv. *ritratto di spalla*, čo odzrkadľuje jeho záujem o dynamiku pohybu. Sediaca postava favoritky Lodovica Sforzu je zobrazená, akoby sa práve za niekým otáčala. Napriek tomu, že vlasy a pozadie obrazu boli neskôr premaľované, je obraz vynikajúcou ukážkou Leonardovej portrétnej maľby. V tom istom roku podpísal Leonardo zmluvu na oltárny obraz, známy pod názvom *Madona v skalách* (1483 – 1490, olej na dreve prenesený na plátno, 199 x 122 cm, Paríž, Musée National du Louvre). Spracoval tradičný kresťanský námet svätej rodiny na úteku z Egypta, kedy ich v jaskyni navštívi sv. Ján Krstiteľ a archanjel Uriel, poverený ich ochranou. Postavy sú komponované do stabilnej pyramídovej kompozície, prepojené zvláštnou hrou gest. K tichej, tajomnej nálade obrazu prispieva aj tlmené svetlo a skalnatá krajina, ktorá, hoci je stvárnená detailne, vyznieva neskutočne. Keďže Leonardo maľbu nedodal do dohodnutých ôsmich mesiacov, vznikol právny spor, ktorý sa ťahal vyše 15 rokov. Medzitým bolo dielo darované francúzskemu kráľovi Ľudovítovi XII. Preto Leonardo a jeho dielňa vyhotovili druhú verziu obrazu (1490 – 1508, olej na dreve, 190 x 120 cm, Londýn, The National Gallery). Farby, ako i krajina v pozadí sú svetlejšie, svetlo a tieň vo výraznejšom kontraste. Aj obsah pôsobí tradičnejšie: postavy dostali svätožiaru, Ján Krstiteľ atribút – kríž, u archanjela Uriela upustili od záhadného gesta. V rokoch 1495 – 1497 pracoval na freske *Posledná večera* (nástenná maľba, olej a tempera, 450 x 880 cm, refektár kláštora Santa Maria delle Grazie, Miláno). Táto dokonale opticky i dramaticky vyvážená kompozícia priniesla Leonardovi zaslúženú slávu. Maľba, umiestnená na bočnej stene, pokračuje v perspektíve reálnej miestnosti zbiehajúcimi sa stenami a kazetovým stropom. Centrom obrazu je Kristus, ktorý s rukami položenými na stole vytvára centrálny trojuholník. Zároveň tvorí centrum perspektívnej kompozície, do ktorej sa zbiehajú všetky ortogonály. Učeníci sú okolo Krista zoskupení do trojíc a sú navzájom pospájaní gestami odrážajúcimi isté citové pohnutie. Ich tváre a ruky vyjadrujú smútok, rozhorčenie, napätie, úžas, hrôzu, zdesenie a pobúrenie zo zrady. Keďže chcel Leonardo pracovať na vybraných častiach maľby pomaly, rozhodol sa pre experiment. Použil olejové a temperové farby na suchej omietke. Maľba sa však už za jeho života začala po kúskoch odlupovať, na povrchu sa tvorila pleseň. Neskôr ju veľakrát opravovali a premaľovávali, čím hrubo zasiahli do jej podstaty. Až vyše 20-ročné reštaurovanie, ukončené v roku 1999, prinieslo tomuto dielu zašlú krásu. Premaľby boli odstránené a prázdne miesta retušované akvarelovou farbou.

Slávna *Mona Lisa* v parížskom Louvri. Obraz si jeho autor mimoriadne obľúbil a nosil ho dlhé roky so sebou. Predal ho až francúzskemu kráľovi Františkovi I.

Návrat do Florencie a súboj géniov

V októbri 1499 obsadili Miláno Francúzi pod vedením Ľudovíta XII. Po úteku Lodovica Sforzu opúšťa mesto i Leonardo. Po krátkom pobyte v Mantove a Benátkach sa na konci apríla 1500 vrátil do Florencie. Tu začína pracovať na návrhu k obrazu *Svätá Anna samotretia* (okolo roku 1500, kresba uhľom a kriedou na kartóne, 142 x 105 cm, Londýn, The National Gallery), ale skôr sa venuje geometrickým štúdiám. O dva roky neskôr, hľadajúc istotu u mecéna, vstúpil do služieb Cesareho Borgiu, vojvodcu pápežskej armády, ako vojenský architekt a

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

staviteľ. Tu vo Florencii sa v rozmedzí rokov 1503 – 1506 Leonardo stretol s umeleckými osobnosťami, ktoré spolu s ním vo výtvarnom umení dosiahli prerod k vrcholnej renesancii: Michelangelom Buonarrotim (1475 – 1564) a Raffaellom Santim (1483 – 1520). Práve Leonardove a Michelangelove návrhy vybrala florentská vláda, keď sa rozhodla dať vymaľovať sieň Veľkej rady v Palazzo Vecchio v roku 1503. Ich nástenné maľby na protiľahlých stenách mali stvárňovať udalosti z histórie mesta. Ani jeden z umelcov prácu nedokončil. Leonardo pracoval dva roky na kresbách, štúdiách a kartónoch k *Bitke pri Anghiari* (1503 – 1506, olej na stene, Florencia, Palazzo Vecchio). Zobrazil skupinu bojovníkov, ktorí neľútostne zápasia o štandardu. Intenzívne emócie zvýraznil výrazmi tváre. Maľovať na stenu začal 5. júna 1505 a opäť experimentoval s olejovými farbami. Sušil ich tak, že každý večer pri stene zapaľoval oheň. Vyššie namaľované plochy sa mu takto vysušiť nepodarilo a farby mu stekali dolu na už suchú maľbu. Okrem toho sa od priveľkého tepla omietka vydula. V roku 1506 prácu prerušil a odišiel do Milána. Zvyšky nedokončenej maľby zmizli v polovici 16. storočia pri rekonštrukcii siene. V roku 1503 začal pracovať na jeho dnes najznámejšom obraze *Mona Lisa* (La Gioconda, 1503 – 1506, olej na dreve, 77 x 53 cm, Paríž, Musée National du Louvre). Manželku florentského obchodníka Francesca di Bartolommeo del Giocondo začal maľovať podľa modelu. Postupne sa z podobizne meštianky zrodil ideálny portrét. Farebné tónovanie postavy a krajiny tvorí jednotný celok. Majstrovským ovládaním sfumata, ktorým vytvoril jemné, sotva badateľné zahmlenie, odstránil z obrazu pocit statickosti a meravosť a vyvolal neurčitý dojem pohybu. Maľbu zadávateľovi nikdy nedodal a nosil ju všade so sebou.

Anatómia – posledná Leonardova vášeň

Od roku 1507 pracoval Leonardo v Miláne, ktoré bolo pod správou francúzskeho guvernéra Charlesa d´Amboise, ako univerzálny umelecký a technický poradca. V roku 1510 trávil pár mesiacov v Pavii, kde sa začala jeho spolupráca s anatómom Marcantoniom della Torre. V tomto období sa Leonardo intenzívne venoval anatomickému výskumu a v snahe pochopiť fungovanie ľudského tela sa zúčastňoval pitiev. Maľuje málo, z tohto obdobia sa zachovalo len jedno významné maliarske dielo: *Svätá rodina so svätou Annou* (1506 – 1513, olej na dreve, 168 x 130 cm, Paríž, Musée National du Louvre). Leonardo sa týmto námetom zaoberal dlhšie a vypracoval dynamickú kompozíciu s novátorským usporiadaním postáv prepojených gestami a pohľadmi. Po vyhnaní Francúzov z Milána zostal Leonardo bez práce, preto v roku 1513 odchádza na pozvanie Giuliana de Medici do Ríma. V tom čase 61-ročný umelec tu nezískal vedúce postavenie, ani žiadnu veľ kú umeleckú zákazku. Tón udávali umelci, ktorí v tomto meste vytvorili svoje najznámejšie diela. Michelangelo práve dokončil fresku v Sixtínskej kaplnke, Raffael so svojimi žiakmi pracoval na maliarskej výzdobe vatikánskych sienÍ a sám namaľoval slávnu Aténsku školu. O tomto období Leonardovho života sa vie málo. Pápež Lev X. mu zakázal pitvať, tak Leonardo pokračoval v anatomických štúdiách len na základe skúmania zvierat. Zaoberal sa aj zákonom voľného pádu, štúdiom prúdenia vody i víziou potopy sveta. Asi v roku 1515 po mozgovej mŕtvici ochrnul na pravú ruku. Keď o tri roky jeho mecenáš zomrel, vydal sa Leonardo v roku 1517 na poslednú cestu svojho života. Mladý francúzsky kráľ František I., obdivovateľ talianskeho umenia, ho pozval do Francúzska. Dal mu do užívania zámoček Cloux neďaleko zámku Amboise. Leonardo sa už do väčších prác nepúšťal. Zachovali sa návrhy kostýmov na dvorné maškarné plesy, kresby jazdcov a architektonické plány na zámok v Romorantin. Zomrel 2. mája 1519, vážený a obdivovaný. Pochovaný je v zámockej kaplnke Saint Hubert na zámku Amboise.

Leonardo da Vinci

- **http://www.historickarevue.com/clanok/leonardo_da-vinci**

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania